

**“Wij willen met cULTUUR liever het eerste dan het laatste woord over iets zeggen.”
Een gesprek naar aanleiding van de lancering van cULTUUR, Tijdschrift voor etnologie**

Bart De Nil, Amsab-ISG

Na de officiële lofwoorden en het heffen van een glas sprak ik - ditmaal in een befaamde Brusselse brasserie - met de hoofdredacteurs Marc Jacobs (directeur VCV) en Gerard Rooijackers (verbonden aan het Meertens Instituut en de Universiteit van Amsterdam) over hun geesteskind.

Jullie stellen zich als missie om 'onafhankelijk van instellingen' een forum te bieden voor de studie van het dagelijks leven. Hoe ernstig moet ik dat nemen als ik zie dat de zitjes in de redactie mooi zijn verdeeld tussen de steunverlenende instellingen?

Marc Jacobs (MJ): In de instellingen werken natuurlijk de mensen die het vak mee gestalte geven. Zeker in de opstartfase denk ik dat het nuttig is om de georganiseerde netwerken aan te spreken.

Gerard Rooijackers (GR): Tot voor kort had elke instelling haar eigen tijdschrift. Dat waren een soort van parochiebladen waarin de belangen van de eigen instelling werden geventileerd. Dit is niet denigrerend bedoeld, ik wil er enkel maar op wijzen dat zij een andere agenda hebben. Wij willen daarentegen een onafhankelijk forum maken. Natuurlijk kunnen wij niet om de instellingen heen maar cULTUUR is niet de spreekbuis van één instelling. Zo moet je ook de samenstelling van de redactie zien. Wij respecteren de institutionele verworvenheden maar het tijdschrift - en dit is nieuw - is geen parochieblad. We willen daarentegen een ontmoetingsplaats zijn.

Onderschatten jullie niet de sturende kracht van instellingen en promotoren, die langs allerlei netwerken steeds hùn projecten en promovendi naar voor willen schuiven?

GR: Het is onvermijdelijk dat we met ons initiatief opnieuw school maken. Het tijdschrift zal ongetwijfeld een instelling worden die haar invloed zal hebben op het werkveld. Wij zijn hierin niet naïef, we opereren immers niet in een vacuum, we zijn er ons van bewust dat datgene waarmee we bezig zijn, op een bepaald moment, een norm zal worden. Een norm die zal worden omhelsd of betwist. Maar wij doen tenminste iets, wij stellen een daad. Vandaar dat we naast het tijdschrift onder het logo cULTUUR ook een boekenreeks willen uitgeven waarmee we de lijn waarvoor wij staan willen aangeven. Die lijn wordt niet bepaald door één bepaalde instelling. Marc Jacobs praat niet namens het VCV en ik praat niet namens het Meertens Instituut of de Universiteit van Amsterdam. Wij staan hier voor ons vak. Sterker nog: sommige dingen die ik vertel staan haaks op het beleid van het Meertens Instituut. Maar dat is voor niemand een probleem.

MJ: We zijn binnen de redactie allemaal onafhankelijke denkers. En we zullen erover waken dat dezelfde mensen niet voor eeuwig de redactie zullen uitmaken. We hopen dat dit platform de komende jaren door meer instellingen zal worden gedragen. We krijgen toch de signalen dat verschillende andere instellingen, onder andere enkele musea, binnen enkele jaren willen instappen in dit project. Het is zeker geen monopolie van de drie instellingen die het tijdschrift nu wat levenskracht meegeven.

Hoeveel lezers hopen jullie te bereiken?

GR: Wij hopen in de eerste fase een basis te kunnen leggen met zo'n 500 à 800 abonnees. Wil het tijdschrift echter uit de kosten geraken dan moeten we naar 1300 à 1500 abonnees.

MJ: Dat zijn zeer hoge ambities maar we rekenen, door het format van het tijdschrift, ook op een losse verkoop in de boekhandels. Wat niet gebruikelijk is voor dit soort van tijdschriften. Maar door een gevarieerde inhoud, het inspelen op de actualiteit en af toe enkele spraakmakende artikels hopen we ook lezers aan te trekken die niet in ons vak zitten.

GR: Wij willen met cULTUUR liever het eerste dan het laatste woord over iets zeggen. Het moet de lezers duidelijk worden dat men met dit tijdschrift de polsslag van het vak kan voelen. Men moet de dynamiek opmerken van alles wat er binnen ons vakgebied gebeurt. Toegegeven, onze vakgebieden zijn in Vlaanderen en Nederland maar kleine circuits. Maar door Nederland en Vlaanderen samen te voegen krijgen we al een groter circuit. Maar dan nog zijn we veel te vriendelijk en te lief voor elkaar. Het is ongepast om elkanders nieren te proeven. En dat willen we in dit tijdschrift juist wél doen. En ik denk dat hierdoor het tijdschrift ook voor een breder publiek interessant

wordt. Want men zal opmerken dat we geen navelstaarders zijn maar dat we bezig zijn met relevante dingen waar mensen mee worden geconfronteerd in hun dagelijks leven.

Jullie kunnen wel zeggen dat het tijdschrift een breed publiek zal interesseren. Maar hoe zal de inhoud ervan doorsijpelen naar een breder publiek?

MJ: Je hebt daarvoor de massamedia nodig. We gaan elk nummer met een specifieke promotiecampagne onder de aandacht brengen van journalisten. Als ik de komende thema's bekijk dan ben ik ervan overtuigd dat we erin zullen slagen om specifieke journalisten te bereiken die ons verhaal zullen oppikken en uitwerken voor een breder publiek. Wij staan voor de uitdaging om steeds heel scherpe insteken en relevante onderwerpen te vinden.

GR: Als rechtstreekse opvolger van het *Völskundig Bulletin* en het *Jaarboek van het Openlucht Museum* beginnen we niet met een tabula rasa. Er is al een netwerk, een traditie, vanwaar we vertrekken. Anderzijds opteren we voor een nieuwe invulling van het concept volkscultuur. Wat betekent dat we niet alleen aandacht hebben voor de ongerepte authentieke boerencultuur van vroeger maar dat we ook oog hebben voor de hedendaagse en de massacultuur. Met andere woorden: wij staan voor een inclusieve benadering. Dat wil zeggen dat wij de oude benaderingen niet verketteren, wij nemen die vaktraditie mee. Het mooiste is als je traditionele onderwerpen, zoals klederdracht, boerencultuur en volksverhalen, bij de horens kan nemen en kan laten zien dat er nog ongekende aspecten aan vastzitten die relevant zijn voor onze hedendaagse cultuur. En daar is wel een breed publiek voor te vinden. Want mensen vinden het ook leuk om samen met ons een stap opzij te zetten om het verschoven perspectief op de cultuur mee gestalte te geven. Banaliteit is ons vak: waar mensen hun neus voor ophalen, daar zijn wij in geïnteresseerd.

MJ: Een heel mooi voorbeeld vind je al in het eerste nummer met het artikel van Stijn Reijnders die zeer actuele televisiecultuur, met name het controversiële programma van Peter R. de Vries, combineert met traditioneel onderzoek over hoe in het verleden met moordliederen over misdaad werd gerapporteerd. Precies deze ongewone combinatie levert vuurwerk op.

Het begrip 'reflecteren' staat centraal in de missie van het tijdschrift. Kunnen jullie mij uitleggen wat nu het verschil is tussen reflecteren en theoretiseren? Is, zoals E.P. Thompson het formuleerde, het toepassen van een historische logica al niet voldoende?

MJ: Reflexief handelen is het in beeld brengen van jezelf als onderzoeker en systematisch trachten na te gaan wat de invloeden zijn op jouw onderzoeksthema. Je eigen gezichtspunten op één of andere manier trachten mee te delen: in het verhaal of in de voetnoten. Dit is niet de zeer objectieve wetenschapper die boven alles verheven staat. Je staat als onderzoeker in de wereld en je probeert alles om je heen te gebruiken om je

visies te formuleren. Reflecteren is precies dat proces mee in het verhaal brengen.

GR: We zitten hier in een café dat vol hangt met spiegels. Reflectie betekent letterlijk bespiegeling. In een spiegel gaat het om betrokkenheid en distantie, je moet je altijd positioneren voor een spiegel. Je bepaalt zelf hoe je je wilt zien in de spiegel. Het spiegelbeeld is de werkelijkheid maar tegelijk ook weer niet. Zo verhouden wij ons ook tot de wereld. Want de wereld die wij waarnemen wordt gekleurd door onze culturele constructies en door onze mentale categorieën. Ik denk, anders dan E.P. Thompson, dat er niet een werkelijkheid 'as such' bestaat. Wij en degenen die na ons komen kunnen, bijvoorbeeld, nog andere dingen in de 'working class culture' zien dan E.P. Thompson erin zag. Er is nood aan reflectie en vooral aan er zich van bewust zijn dat je betrokkenheid en distantie nodig hebt. Daarom is het ook zo mooi dat we hier in een café zitten dat vol hangt met spiegels, want het geeft de essentie van ons vak weer.

Eén van de ambities van cULTUUR is het behalen van de A1-status. Waarom?

MJ: Enerzijds willen we hiermee de lat hoog leggen, anderzijds is het een statement om met een Nederlandstalig tijdschrift de A1-status te halen. Omdat in de universitaire wereld een A1-publicatie altijd met de publicatie in een Engelstalig tijdschrift wordt verbonden. Tijdschriften waar het zeer moeilijk is om als jonge onderzoeker binnen te geraken. Wij vinden dat jonge vorsers bij de opbouw van hun curricula evengoed in het Nederlands moeten kunnen publiceren. Een publicatie die evenwaardig is aan de publicatie in een obscuur Amerikaans vakblad dat niemand leest.

GR: Wij willen ook een A1-tijdschrift worden vanuit het idee dat we als cultuurwetenschappers beseffen dat de taal een structurerend element van ons denken en van de cultuur is. Er is dus hoge nood aan een Nederlandstalig forum waarin ook een vocabularium kan ontwikkeld worden op het gebied van de cultuur met de kleine c dat ons denken bepaalt. Daarbij kunnen we niet alles vertalen naar het Engels. Wij willen laten zien dat het mogelijk is om een toptijdschrift te maken in de Nederlandse taal.

*Maar het tijdschrift *Völkskunde* heeft toch al een A1-status?*

MJ: Op basis van anciënniteit maar ik denk dat het daarnaast nog anders kan. Het gebrek aan concurrentie en kritische discussie was een probleem voor *Völkskunde*. Zelfs nog voor het eerste nummer verscheen was het effect van cULTUUR al merkbaar in *Völkskunde*, waar men zich opnieuw is gaan positioneren. Ik hoop dat ze daar nu ook de lat veel hoger gaan leggen. Onder meer door te werken met blind reviews en met een hogere weigeringsratio, waarbij één op de twee stukken wordt geweigerd of grondig wordt bijgestuurd. Een redactie is immers meer dan een postbus. Ze moet ook tijd en energie investeren in jonge onderzoekers door hen te begeleiden bij het scherper stellen van hun artikels.

GR.: Er is plaats voor meerdere tijdschriften. *Volkskunde* incorporeert de vaktraditie die wij ook koesteren. Wij hebben een grotere mate van reflexiviteit en we verbreden het veld, van de meer traditionele volkscultuur naar ook andere domeinen. Het is helemaal onze bedoeling niet om *Volkskunde* weg te drukken. Je hebt trouwens ook nog het tijdschrift van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en *Van Mensen en Dingen*. Het zijn allemaal collega's die we respecteren. Wij zetten er iets naast vanuit een programmatische visie die ook tot uiting komt in de boekenreeks die we willen uitgeven. Wat ontbreekt is communicatie met een groot publiek in de vorm van samenhang. Wij willen zo'n samenhangend geheel aanbieden. Want als we eerlijk zijn zijn veel tijdschriften parochiebladen, verlengstukken van instellingen. Ze worden gepubliceerd om de subsidies veilig te stellen, om het jaarverslag op te tuigen of om te laten zien wie ze zijn. Ons tijdschrift is echt bedoeld vanuit een klantgericht perspectief. Mensen die in etnologie zijn geïnteresseerd moeten via ons tijdschrift op de hoogte worden gebracht van wat er allemaal gebeurt.

Hoe kunnen jullie met twee nummers per jaar aansluiten bij "actuele maatschappelijke ontwikkelingen en discussies"?

GR: Wij zijn geen krant. Maar wij hebben net genoeg betrokkenheid en distantie om te reflecteren over wat er in de samenleving speelt. Wij kunnen dieper gaan dan wat in de kranten en week- of maandbladen staat geschreven. Wij kijken vanuit een specifiek etnologisch perspectief naar de werkelijkheid, naar wat ontbreekt in andere media. Daarbij zeggen we dat etnologie niet iets is van mensen en dingen die al lang voorbij zijn. Het gaat niet over safe stories maar, zoals we ook stellen in de inleiding van het eerste nummer, vormen erfgoed en volkscultuur de heetste hangijzers in onze maatschappij.

Kunnen jullie, verbonden aan instellingen die bestaan bij de gratie van subsidies, zich wel een kritische houding ten opzichte van het erfgoedbeleid veroorloven?

MJ: Als dat nodig is zullen we dat zeker doen. Tot nu toe kunnen we ons wel vinden in dat beleid. Eén van dingen die we willen doen is het niet-recupereerbaar maken van begrippen zoals Vlaamse identiteit en cultuur van alledag. Ze voor een stuk ongrijpbaar maken, het complex houden en een tegenstem voorbereiden. Als onafhankelijk onderzoeker en burger vind ik dat ik het recht heb om stellingen in te nemen en te reageren tegen simplisme en populisme. Waar ik dat relevant en nodig vind probeer ik dat zo scherp mogelijk te doen. En als het te warm wordt in Nederland of Vlaanderen gaan we zeker ook in cULTUUR een kritische houding aannemen. Wie zal het anders doen?